

Alcohol-, tabaks- en drugsgebruik door studenten

Inventarisatie van (onderzoeken naar)
prevalentieschattingen onder MBO-;
HBO- en WO-studenten in Nederland

Alcohol-, tabaks- en drugsgebruik door studenten

Inventarisatie van (onderzoeken naar)
prevalentieschattingen onder MBO-,
HBO- en WO-studenten in Nederland

Colofon

Opdrachtgever

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Financiering

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Projectleiding

F.X. Goossens

Projectuitvoering

S. van Dorselaer

Vormgeving en productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

www.istockphoto.com

Deze uitgave is gratis te downloaden via www.trimbos.nl/webwinkel met artikelnummer AF1360.

Trimbos-instituut

Postbus 725

3500 AS Utrecht

Da Costakade 45

3521 VS Utrecht

www.trimbos.nl

E: 030-2971100

F: 030-2971111

© 2015, Trimbos-instituut, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

Samenvatting

In Nederland richt het structurele onderzoek naar middelengebruik onder jongeren zich hoofdzakelijk op basisschoolleerlingen en leerlingen op het voortgezet onderwijs. De laatste jaren neemt de behoefte toe om niet alleen te focussen op de leeftijd waarin jongeren beginnen met het gebruik van tabak, alcohol en drugs, maar ook op de periode erna, de late adolescentie. Hoewel bekend is dat het gebruik van genotmiddelen onder studenten en jongvolwassenen hoog is, ontbreekt het aan grootschalig landelijk onderzoek hiernaar. Kennis over deze groep jongeren kan houvast bieden voor preventie van onder andere verslaving, schooluitval en andere problemen die met overmatig gebruik gepaard gaan.

In dit rapport wordt een overzicht gegeven van onderzoeken in Nederland in de afgelopen tien jaar naar alcohol-, tabaks- en drugsgebruik onder studenten in het MBO, HBO en WO. Het doel hiervan is om een overzicht te geven van het middelengebruik onder studenten enerzijds, maar anderzijds ook te onderzoeken waarom de individuele onderzoeken grote verschillen laten zien in de prevalentieschattingen. Op basis van dit inzicht kunnen adviezen gegeven worden over hoe het prevalentieonderzoek naar middelengebruik onder studenten verbeterd kan worden.

Er worden vijf soorten onderzoeken beschreven: 1) landelijke bevolkingsonderzoeken waaruit gegevens van studenten van 16 tot en met 24 jaar werden geselecteerd, 2) onderzoeken uitgevoerd door GGD'en, 3) gegevens over MBO-studenten uit het project Test je Leefstijl, 4) onderzoek dat specifiek gericht was op HBO's en universiteiten in een bepaalde stad en ten slotte 5) de selectie van studenten die deelnamen aan het Grote Uitgaansonderzoek. In totaal worden zeventien onderzoeken beschreven die in grote mate verschillen in doelgroep, benadering en methodologie. Dit alles geeft een erg versnipperd beeld van de prevalenties van het genotmiddelengebruik van studenten waardoor deze erg uiteen lopen en moeilijk in te schatten zijn.

Roken

De prevalenties van roken door studenten komen nog het meeste overeen. Ongeveer een derde van de studenten rookt en één op de vijf rookt dagelijks. Uit verschillende vergelijkingen komt verder naar voren dat studenten op het MBO vaker roken dan HBO- en universitaire studenten. Gegevens uit de diverse onderzoeken over het percentage zware rokers variëren echter, van 3 tot 12 procent.

Alcoholgebruik

De meerderheid van de studenten drinkt regelmatig, maar het percentage studenten dat te veel drinkt, uitgedrukt in veel glazen per week drinken of regelmatig veel glazen op een avond, verschilt erg tussen de diverse onderzoeken. Deze verschillen waren er ook als dezelfde definitie voor overmatig of zwaar drinken werd gehanteerd.

Drugsgebruik

Het is duidelijk dat cannabis onder studenten de meest gebruikte drug is, gevolgd door ecstasy. Hoeveel studenten ooit hebben kennisgemaakt met deze drugs of het recent nog gebruikten, is niet helemaal duidelijk doordat de cijfers erg uiteenlopen. Dit geldt niet alleen voor onderzoek dat erg verschillend van opzet is maar ook bij meer op elkaar gelijkende onderzoeken. Het gebruik van cannabis ooit in het leven varieert van 19 tot 87 procent en van ecstasy van 4 tot 70 procent.

Ook bij de overige drugs is het beeld divers en erg afhankelijk van de benaderingswijze en selectie van studenten voor het onderzoek. Hierdoor is niet met zekerheid te zeggen hoeveel procent van de studenten regelmatig drugs als cocaïne of GHB gebruikt.

Toekomstig onderzoek

De hoofdoorzaak van de diversiteit van de gevonden resultaten is te vinden in methodologische verschillen tussen de onderzoeken. In het slothoofdstuk worden al deze verschillen nog eens in kaart gebracht. De onderzoeken maakten niet alleen gebruik van verschillende vraagstellingen en maten om (overmatig)

gebruik aan te geven, maar verschillen ook wat betreft: afnamejaar, leeftijd van de respondenten, werving, representativiteit van de studierichtingen van de onderwijsinstelling, de noemer waaronder het onderzoek aan de studenten werd gepresenteerd en anonimiteit.

Naar aanleiding van deze inzichten vormt zich wel een beeld van de mogelijkheden om onderzoek onder studenten zo op te zetten dat de gegevens beter te plaatsen zijn. Eveneens in het laatste hoofdstuk worden twee scenario's voor toekomstig onderzoek geschetst. Enerzijds is het mogelijk om een gestandaardiseerd onderzoek aan de bieden aan onderwijsinstellingen voor MBO, HBO of universiteit, voor het meten van middelengebruik onder hun studenten. Hierbij wordt een standaard vraagstelling met gevalideerde meetinstrumenten aangeboden en kunnen richtlijnen en eisen gegeven worden voor de manier van steekproeftrekken en werven van respondenten. Scholen kunnen de gegevens gebruiken voor het sturen van beleid met betrekking tot genotmiddelengebruik. Doordat diverse instellingen in het land deelnemen aan het onderzoek en daarmee gebruik maken van dezelfde vraagstelling en methodologie, is het mogelijk om scholen met elkaar te vergelijken. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat elke instelling de richtlijnen voor de afname goed navolgt en een hoge respons nastreeft.

Met een dergelijk onderzoek ontstaat echter geen landelijk beeld omdat de deelname van de onderwijsinstelling bepalend is voor de respondenten. Voor een landelijk onderzoek naar middelengebruik onder studenten is het nodig om over alle onderwijsinstellingen van Nederland voor MBO, HBO en universiteit, een steekproef te bepalen en studenten op die manier in het onderzoek te betrekken dat zowel geen-gebruikers als veel-gebruikers willen deelnemen aan het onderzoek. Ook hierbij is een hoge respons en afname van het onderzoek volgens de richtlijnen belangrijk.

De aanbevelingen in het slothoofdstuk van dit rapport bieden houvast bij het ontwerp van toekomstig onderzoek naar genotmiddelengebruik onder studenten in Nederland. Hiermee moet het mogelijk zijn om robuustere en meer betrouwbare cijfers te genereren, die zich bij herhaling van het onderzoek zelfs lenen voor trendonderzoek over een langere tijd.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Inleiding	7
1.1 Doel	8
1.2 Werkwijze	8
1.3 Opbouw van het rapport	9
2 Landelijke onderzoeken	11
2.1 Beschrijving van de onderzoeken	11
2.2 Gegevens uit de onderzoeken	12
2.2.1 Gegevens over roken	12
2.2.2 Gegevens over alcoholgebruik	13
2.2.3 Gegevens over drugsgebruik	14
3 GGD onderzoeken	17
3.1 Beschrijving van de onderzoeken	17
3.2 Gegevens uit de onderzoeken	18
4 Testjeleefstijl	21
4.1 Beschrijving van de onderzoeken	21
4.2 Gegevens uit de onderzoeken	21
5 Specifieke HBO's en Universiteiten	23
5.1 Beschrijving van de onderzoeken	23
5.2 Gegevens uit de onderzoeken	24
6 Frequent uitgaande studenten	29
6.1 Beschrijving van het onderzoek	29
6.2 Gegevens uit het onderzoek	29
7 Beschouwing van de resultaten	33
7.1 Verschillende onderzoeken	33
7.2 Middelengebruik onder studenten: een versnipperd beeld	33
7.3 Diversiteit in het bestaande onderzoek	36
7.4 Mogelijkheden voor vervolgonderzoek	37
Literatuur	39

1 Inleiding

Sinds 1984 wordt er structureel elke twee jaar nationaal onderzoek gedaan naar het alcohol-, tabaks- en drugsgebruik onder basisschoolleerlingen en leerlingen op het voortgezet onderwijs (Verdurmen e.a., 2012, De Looze e.a., 2014). Gaat de startleeftijd van het gebruik van alcohol onder jongeren omhoog? Roken er net zoveel jongeren in het voortgezet onderwijs als 10 jaar geleden? Neemt blowen toe of af onder 16-jarigen? Het zijn vragen die met behulp van de nationale prevalentieonderzoeken goed te beantwoorden zijn. De resultaten die deze onderzoeken opleveren bieden belangrijke input voor de landelijke preventiestrategie van alcohol-, tabaks-, en drugsgebruik onder jeugdigen¹. Dergelijke cijfers maken het mogelijk om op beleidsmatig niveau bij te sturen bij (on)gewenste ontwikkelingen.

Er is de laatste jaren echter behoefte aan meer kennis over het middelengebruik van jongeren ná de middelbare school. Sinds 2003 is het alcohol- en tabaksgebruik van jongeren, vooral op jonge leeftijd, gedaald (De Looze, e.a., 2014). Bij jongeren van 16 jaar en ouder blijft het beeld echter stabiel, dat zij vlak na het starten van alcoholgebruik, ook flink beginnen te drinken. Op 1 januari 2014 is de verkoopleeftijd voor tabak en alcohol verhoogd tot 18 jaar met als doel het verder terugdringen van tabaks- en alcoholgebruik onder jongeren. Om vast te stellen of dit doel bereikt wordt, is het juist belangrijk om jongeren van 16 jaar en ouder goed in het vizier te hebben. Jongeren ouder dan 16 jaar zijn in de scholierenonderzoeken echter minder goed vertegenwoordigd omdat een deel van de jongeren al een vervolgopleiding volgt.

Naar het middelengebruik van jongeren op het Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO), Hoger Beroepsonderwijs (HBO) en het wetenschappelijk onderwijs (WO) wordt op nationaal niveau echter geen structureel onderzoek gedaan en over het middelengebruik in deze groep is veel minder bekend. Dit is opvallend, aangezien wel bekend is dat juist in deze levensfase (groveweg tussen de 16-24 jaar) de meeste genotmiddelen worden gebruikt (Van Rooij, e.a., 2011). Er valt derhalve waarschijnlijk ook nog wel winst te behalen in het terugdringen van het gebruik, alsmede de bijkomende problemen. Is er een verschil in percentage rokers tussen jongeren op het MBO en het HBO? Gaan jongeren meer alcohol drinken als ze gaan studeren? Wordt er meer ecstasy gebruikt onder studenten dan voorheen? Het zijn vragen die momenteel slecht te beantwoorden zijn. Ook geldt dat beter zicht op de prevalentie van belang is om tijdig bij te kunnen sturen bij ongunstige ontwikkelingen in de gevolgen van middelengebruik. Denk daarbij niet alleen aan gezondheidsproblemen, maar ook aan zaken die voor onderwijsinstellingen direct relevant zijn zoals studievertraging en -uitval (Doornwaard & Ter Bogt, 2011; Smit-Dopmeijer e.a., 2013).

Zoals gesteld ontbreekt het momenteel aan eenduidige en longitudinale cijfers. Het meeste is er nog bekend van onderzoeken onder MBO'ers. Landelijk onderzoek naar het middelengebruik onder HBO-studenten is niet bekend en voor het laatste onderzoek op nationaal niveau naar alcoholgebruik onder WO-studenten moeten we terug naar 2000 (Maalsté, 2000). Naast deze landelijke onderzoeken, zijn er weliswaar enkele prevalentieonderzoeken gedaan op individuele MBO's, HBO's en universiteiten, maar dit onderzoek is sterk versnipperd met lastig te interpreteren uitkomsten. Structureel en actueel onderzoek en een betere vergelijkbaarheid van de verschillende onderzoeken is in de toekomst nodig om een duidelijker beeld te krijgen van het middelengebruik in het MBO, HBO en WO. Alvorens daartoe stappen te ondernemen is het goed om de balans op te maken. Wat is er bekend over het (onderzoek naar) middelengebruik in het MBO, HBO en WO?

¹ Zo is recent besloten in het preventieprogramma *De Gezonde School en Genotmiddelen*, nadat duidelijk werd dat de startleeftijd voor alcoholgebruik de laatste jaren was gestegen (Verdurmen e.a., 2012), om op het basisonderwijs geen aandacht meer te besteden aan alcoholgebruik.

1.1 Doel

Dit rapport geeft een overzicht van de onderzoeken die er in Nederland zijn gedaan naar het alcohol-, tabaks- en drugsgebruik onder studenten in het MBO, HBO en WO. Oftewel, welke onderzoeken zijn er door wie gedaan? Daarnaast beschrijft dit rapport de prevalentieschattingen die er in deze onderzoeken zijn gedaan. Bijvoorbeeld, welk deel van de studenten in het MBO, HBO en WO gebruikt ecstasy?

Het doel hiervan is om een overzicht te geven van het middelengebruik onder studenten enerzijds, maar anderzijds ook te onderzoeken waar de individuele onderzoeken grote verschillen laten zien in de prevalentieschattingen. Op basis van dit inzicht kunnen adviezen gegeven worden over hoe het prevalentieonderzoek naar middelengebruik onder studenten verbeterd kan worden. Daarnaast bieden betrouwbare prevalentieschattingen belangrijk input bij het bepalen van specifieke risicogroepen binnen het MBO, HBO en WO. Hoe beter er zicht is op het middelengebruik binnen de verschillende onderwijsniveaus (en studierichtingen) des te gericht kunnen preventieve interventies ingezet worden.

1.2 Werkwijze

Er is gezocht naar zo breed mogelijk prevalentieonderzoek dat zicht geeft op de groep jongeren in het vervolgonderwijs vanaf 16 jaar. In de inventarisatie van onderzoeken naar middelengebruik van studenten in MBO, HBO en Universiteiten (WO) worden vijf bronnen onderscheiden:

1. Landelijke onderzoeken

Gegevens uit landelijk representatieve bevolkingsstudies waarin ook gegevens van studenten van 15 tot en met 24 jaar zijn opgenomen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de volgende bronnen: het Nationaal Prevalentieonderzoek 2009, de Gezondheidsenquête van het CBS uit 2013, de Continue Onderzoek Rookgewoonten uit 2013 en de Roken Jeugd Monitor uit 2013.

2. GGD onderzoeken

Onderzoeken in het vervolgonderwijs uitgevoerd door GGD'en. Deze onderzoeken worden veelal onder scholieren van het MBO gedaan als uitbreiding van de Gezondheidsmonitor onder jongeren.

In 2012 is in alle GGD-regio's onder volwassenen van 18 tot en met 65 jaar de gezondheidsmonitor Volwassenen uitgevoerd. In de data van deze monitor zitten ook gegevens van studenten. Omdat de startleeftijd van de Gezondheidsmonitor echter 18 jaar is, is ervoor gekozen om geen gegevens uit de gezondheidsmonitor te gebruiken, mede omdat er ook recentere gegevens van het CBS beschikbaar waren waarin jongeren vanaf 16 jaar geïnccludeerd zijn.

3. Testjeleefstijl

Naast het onderzoek door de GGD'en zijn er gegevens uit het project Testjeleefstijl dat door TNO wordt gecoördineerd. Dit betreft een (landelijke) rapportage van TNO over een aantal deelnemende MBO-scholen en een rapportage van het NOVA-college Amsterdam.

4. Specifieke HBO's en Universiteiten

Onderzoek specifiek op universiteiten en HBO's. Deze onderzoeken zijn schaars en er is slechts één onderzoek bekend dat specifiek plaatsvond op een HBO-instelling (Smit-Dopmeijer, e.a., 2013). Dit betreft het onderzoek op de Hogeschool Windesheim. De overige onderzoeken hebben plaatsgevonden in een bepaalde studentenstad en hebben naast studenten aan de universiteit in die stad vaak ook HBO-studenten betrokken in het onderzoek.

5. Frequent uitgaande studenten

De laatste groep betreft onderzoeken bij een specifieke groepen studenten. In 2013 is door het Trimbos-instituut het Grote Uitgaansonderzoek uitgevoerd bij jongvolwassen uitgaande jongeren van 15 tot 35 jaar, waaronder ook studenten. Door aparte analyses van de gegevens van deze studenten kon ook over deze specifieke groep jongeren informatie over middelengebruik in het uitgaanscircuit worden gegenereerd.

1.3 Opbouw van het rapport

De onderzoeken uit elke hierboven genoemde categorie zullen kort worden beschreven en er zal aandacht worden besteed aan de vergelijkbaarheid van de resultaten. Hoewel een aantal onderzoeken als doel had gegevens te verzamelen over een breed scala van leefstijl gerelateerde gedragingen, wordt in dit rapport alleen ingegaan op roken, alcohol- en drugsgebruik.

Gebruikte termen

In de beschrijving van de resultaten en de onderzoeken staat de term 'ooit gebruik' en 'wel eens' voor gebruik ooit in het leven, 'recent gebruik' voor gebruik in het jaar voor het onderzoek en de term 'actueel gebruik' voor gebruik in de afgelopen maand.

De term 'binge drinken' wordt in dit rapport niet gebruikt omdat in de landelijke scholieren onderzoeken van het Trimbos-instituut deze term wordt beschreven als het drinken van 5 glazen of meer op één gelegenheid. In de onderzoeken die in dit rapport worden beschreven zijn echter verschillende maten van zwaar of overmatig drinken beschreven. Wij sluiten met de terminologie liever aan bij die van het CBS. Derhalve wordt de term 'zwaar drinken' gebruikt voor het nuttigen van 5 of 6 glazen alcohol op een gelegenheid (soms afhankelijk van de sekse van de respondent).

De term 'overmatig drinken' wordt gebruikt voor het nuttigen van meer dan een bepaald aantal glazen per week (meestal 14 glazen voor vrouwen en 21 glazen voor mannen). In de voetnoten van de tabellen staat toegelicht welke definitie in de diverse onderzoeken wordt gehanteerd.

Verschillen tussen opleidingsniveaus

Waar mogelijk zijn de gegevens zo geanalyseerd dat een vergelijking kon worden gemaakt tussen verschillende groepen studenten. In tabellen 1 tot en met 3 en tabel 8 worden studenten van HBO en WO vergeleken met die op het MBO. Wanneer de data ter beschikking stonden van het Trimbos-instituut, is hierbij rekening gehouden met het feit dat de groep MBO studenten jonger is dan de andere groepen.

2 Landelijke onderzoeken

2.1 Beschrijving van de onderzoeken

Gezondheidsenquête CBS en Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO)

Bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is gevraagd om een aangepaste tabel met gegevens uit de Gezondheidsenquête, van jongeren van 16 tot en met 24 jaar die op het moment van onderzoek een opleiding MBO, HBO of WO volgden.

Voor de cijfers over roken en alcohol is gebruik gemaakt van de meest recente cijfers uit 2013. De gegevens over tabaksgebruik maken in de Gezondheidsenquête deel uit van de kernvragenlijst die aan iedereen wordt voorgelegd. De vragen over alcohol zijn echter onderdeel van de vragenlijst die later door respondenten kon worden ingevuld.

Omdat de cijfers omtrent drugsgebruik in de Gezondheidsenquête vanaf 2009, om methodologische redenen, niet gerapporteerd worden, is voor de cijfers over cannabisgebruik gebruik gemaakt van het onderzoek uit 2009 (toen bekend als de module Gezondheid van het Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS). De gegevens van het Nationaal Prevalentie Onderzoek zijn afkomstig uit dit onderzoek (Van Rooij et al., 2011).

Hoewel de onderzoeken een goede respons hebben (60-65%) is de respons bij jonge groepen doorgaans lager waardoor een ondervertegenwoordiging en mogelijke selectie optreedt (De Graaf e.a., 2010). Dit risico op selectie is voor de alcoholcijfers nog groter doordat de respons op de aanvullende vragenlijst lager was (55% voor de hele groep vanaf 12 jaar) (Vragenlijsten Gezondheidsenquête 2010-2013, www.CBS.nl).

Continu Onderzoek Rookgewoonten (COR)

Het Continu Onderzoek Rookgewoonten werd in 2013, in opdracht van het Trimbos-instituut, uitgevoerd bij een representatief panel van Nederlanders vanaf 15 jaar (ruim 18.000 respondenten).

Het hoofdthema van het onderzoek is tabaksgebruik, maar er worden ook enkele vragen gesteld met betrekking tot alcohol- en cannabisgebruik. Uit de gegevens van dit onderzoek werden de gegevens van jongeren van 16 tot en met 24 jaar geselecteerd, en werden gegevens van studenten MBO en HBO/WO geanalyseerd. De laatste twee groepen konden niet van elkaar worden onderscheiden, waardoor ze tezamen in tabel 1 tot en met 3 worden vernoemd.

Roken Jeugd Monitor (RJM)

De Roken Jeugd Monitor werd, in opdracht van het Trimbos-instituut, in 2013 uitgevoerd om recente cijfers te verkrijgen over het rookgedrag van jongeren in Nederland van 10 tot en met 19 jaar (4400 respondenten).

Het onderzoek wordt voornamelijk op scholen (basis- voortgezet- en vervolgonderwijs) via face-to-face interviews uitgevoerd, maar vroegtijdige schoolverlaters werden via een panel online bevraagd. Het hoofdthema van het onderzoek is tabaksgebruik, maar er worden ook enkele vragen gesteld met betrekking tot alcohol- en cannabisgebruik. Uit de gegevens van de RJM werden de gegevens geanalyseerd van jongeren van 16 tot en met 19 jaar die benaderd werden op MBO, HBO en universiteiten. Deze laatste groepen tezamen konden niet van elkaar worden onderscheiden, waardoor ze tezamen in tabel 1 tot en met 3 worden vernoemd.

2.2 Gegevens uit de onderzoeken

2.2.1 Gegevens over roken

Tabel 1 geeft uit deze drie landelijke onderzoeken de gegevens over roken weer. In beide rookmonitors is gevraagd naar roken ooit in het leven.

De gegevens uit de RJM laten de hoogste percentages jongeren zien die ooit gerookt hebben, zowel onder MBO en HBO/WO-studenten is dit ruim de helft (56 en 58%). Bij dezelfde selectie uit het COR zijn deze percentages veel lager (respectievelijk 41 en 30%). De gegevens omtrent het huidige rookgedrag zijn beter vergelijkbaar: uit alle drie de onderzoeken blijkt dat ongeveer een derde van de MBO-studenten rookt en 23 tot 29 procent van de studenten op het HBO of WO. Deze vergelijkbaarheid is er ook bij cijfers over dagelijks roken op het MBO (20-21%), bij HBO/WO zijn de verschillen groter (11-20%). Veel minder vergelijkbaar zijn de cijfers over het aandeel zware rokers onder de rokers en het aantal sigaretten dat zij per dag roken. Blijkt uit het CBS-onderzoek dat 'slechts' 3 procent van de MBO-ers meer dan 20 sigaretten per dag rookt, uit het COR blijkt dat dit bijna vier keer zo veel is (12%). De jongere populatie van de RJM neemt hier een middenpositie in (8%). Hoewel het percentage zware rokers volgens het CBS veel lager is, komt het aantal sigaretten dat gemiddeld wordt gerookt meer overeen met het aantal uit de COR maar bij de RJM ligt dat juist weer veel lager.

Verschillen tussen groepen studenten

Bij een aantal maten voor roken werd een verschil tussen opleidingsniveau gevonden en dan steeds in de richting dat er door MBO-studenten meer en frequenter gerookt wordt dan door HBO/WO studenten. Uit het CBS-onderzoek kon verder nog worden vastgesteld dat universitaire studenten het minste roken.

Tabel 1. Gegevens uit landelijke onderzoeken over roken door studenten (percentages en aantallen)

CBS ¹	MBO	HBO	WO
Aantal	316	234	141
Rookt wel eens	30.5	22.8	17.5*
Rookt dagelijks	21.0	12.7*	6.4*
Zware rokers ²	3.1	1.8	– ³
Aantal sigaretten p/dag	7.0	5.3	– ³

COR ¹	MBO	HBO/WO	
	N=282	N=426	
Ooit gerookt	40.5	29.6*	
Rookt wel eens	33.1	24.3*	
Rookt dagelijks	20.4	10.9*	
Zware rokers ²	12.2	5.4	
Aantal sigaretten p/dag	8.9	6.6*	

RJM ¹	MBO	HBO/WO	
	N=602	N=316	
Ooit gerookt	56.1	57.9	
Rookt wel eens	31.3	29.1	
Rookt dagelijks	21.2	19.7*	
Zware rokers ²	8.2	2.8	
Aantal sigaretten p/dag	2.6	2.0*	

1 CBS, COR: 16 t/m 24 jaar; RJM 16 t/m 19 jaar

2 20 of meer sigaretten per dag als percentage van de rokers

3 Onvoldoende gegevens

* Significant verschil met MBO (bij RJM en COR gecorrigeerd voor verschillen in leeftijd en sekse)

2.2.2 Gegevens over alcoholgebruik

In beide onderzoeken onder de volwassen bevolking werd gevraagd naar huidig alcoholgebruik (tabel 2), maar de prevalentie voor MBO-ers uit het COR is minstens 10 procent hoger (82%) dan uit het CBS-onderzoek (74%). De prevalenties van alcoholgebruik in de afgelopen maand uit het CBS en RJM komen redelijk overeen, zeker als we in ogenschouw nemen dat de populatie van de RJM jonger was. Bij de MBO-ers behoort tussen de 7 (CBS) en 10 procent (RJM) tot de categorie overmatige drinker. HBO/WO-ers in het RJM onderzoek zijn vaker overmatige drinkers (12%) dan in het COR-onderzoek (8%). Uit het CBS-onderzoek blijkt verder dat onder universitaire studenten de meeste overmatige drinkers te vinden zijn (17%).

De definitie van 'zwaar drinken' is in de drie onderzoeken verschillend. Dit zou dan ook een verklaring kunnen zijn dat in het COR veel lagere prevalenties voor deze maat van drinken worden gevonden (12%) terwijl dit met het lagere aantal glazen voor vrouwen in het CBS-onderzoek aanzienlijk hoger ligt (18% voor MBO-ers en 26-30% voor HBO en WO). Met de veel mildere definitie van zwaar drinken in de RJM zijn deze percentages nog hoger (43% voor MBO-ers en 55% voor HBO/WO-ers).

Ten slotte is er gekeken naar het aantal glazen dat respondenten gemiddeld over een week per dag drinken. Dit is in de drie landelijke onderzoeken vergelijkbaar, rond één glas per dag.

Verschillen tussen groepen studenten

Een aantal verschillen werd gevonden tussen studenten van de verschillende niveaus. Studenten van het MBO hebben een milder drinkpatroon dan studenten van HBO en WO: zij drinken minder vaak en minder hoeveelheden alcohol. Onder universitaire studenten is 17 procent overmatige drinker, terwijl dit bij MBO studenten slechts 7 procent is (CBS). Ook onder de jongere populatie van de RJM is het aandeel zware drinkers onder de HBO/WO studenten hoger dan onder MBO-ers.

Tabel 2. Gegevens uit landelijke onderzoeken over alcoholgebruik van studenten (percentages en aantallen)

CBS ¹	MBO	HBO	WO
Aantal	316	234	141
Drinkt wel eens	73.8	90.3*	88.8*
Laatste maand gedronken	63.0	80.8*	84.2*
Overmatige drinkers ²	6.8	7.9	17.0*
Zware drinkers ³	17.9	25.9	29.8
Aantal glazen p/dag ⁴	1.1	1.2	1.5

COR ¹	MBO	HBO/WO	
Aantal	282	426	
Drinkt wel eens	82.2	84.8	
Overmatige drinkers ²	7.2	8.4	
Zware drinkers ³	12.0	12.7	
Aantal glazen p/dag ⁴	1.0	1.1	

RJM ¹	MBO	HBO/WO	
Aantal	602	316	
Laatste maand gedronken	65.0	74.1*	
Overmatige drinkers ²	9.8	12.4	
Zwaar drinken ³	42.9	55.1*	
Aantal glazen p/dag ⁴	0.9	1.2	

1 CBS, COR: 16 t/m 24 jaar; RJM 16 t/m 19 jaar

2 Mannen meer dan 21 glazen per week, vrouwen meer dan 14 glazen per week

3 CBS: mannen 1 keer per week 6+ glazen op een dag, vrouwen 1 keer per week of meer 4+ glazen op een dag; COR: 1 keer per week 6+ glazen op een dag (mannen en vrouwen); RJM: afgelopen maand 1 keer of vaker 5 glazen of meer

4 Onder de drinkers

* Significant verschil met MBO (bij RJM en COR gecorrigeerd voor verschillen in leeftijd en sekse)

2.2.3 Gegevens over drugsgebruik

Bij alle drie de landelijke onderzoeken werd gevraagd naar het cannabisgebruik van studenten, bij de RJM alleen het gebruik in de afgelopen maand (tabel 3).

In het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) van IVO en CBS uit 2009 hadden studenten het vaakst wel eens cannabis gebruikt, tussen de 28 (MBO) en 44 (HBO) procent. Bij het COR uit 2013 was dit veel lager. Slechts 19 procent van de MBO-ers gaf hier aan ooit cannabis te hebben gebruikt, en 23 procent van de HBO/WO-ers. Ook de percentages cannabisgebruik in het afgelopen jaar en maand waren bij het COR lager dan bij het NPO uit 2009 en RJM uit 2013.

Bij het NPO vulden respondenten de antwoorden op de vragen over drugsgebruik zelf in, zonder dat de interviewer meekeek. Er wordt gesuggereerd dat deze meer anonieme methode zou kunnen leiden tot hogere prevalenties van gebruik (van Laar e.a., 2013). De methode van de COR is echter via online onderzoek ook op te vatten als anoniem, hoewel het feit dat dit deelnemers aan een online-panel waren die vaker worden benaderd aan een onderzoek, dit gevoel mogelijk verzwakt. Omdat de COR-cijfers lager uitvallen dan zowel de RJM, waar de respondenten jonger waren en het onderzoek face-to-face plaatsvond, als het NPO is het niet duidelijk of dit komt door verschillen in het jaartal van afname of door andere verschillen tussen de onderzoeken.

Uit het NPO uit 2009 konden cijfers worden gegenereerd over het gebruik van de harddrugs ecstasy, cocaïne en GHB onder studenten. Vier procent van de MBO-studenten en 7 procent van de HBO-ers heeft ervaring met ecstasy. Cocaïne heeft respectievelijk 4 en 6 procent van de MBO-ers en HBO-ers gebruikt. Van de universitaire studenten is dit slechts anderhalf procent bij beide middelen. Het recent gebruik van deze middelen is veel lager, evenals het gebruik van GHB.

Verschillen tussen groepen studenten

Een vergelijking van de schoolniveaus laat zien dat MBO-ers het minst vaak cannabis hebben gebruikt ooit in het leven en in het laatste jaar. Er zijn echter geen verschillen in actueel gebruik. Er is geen verschil in het gebruik van harddrugs, hoewel de tendens is dat er meer gebruik is onder HBO-ers (NPO).

Tabel 3. Gegevens uit landelijke onderzoeken over drugsgebruik door studenten (percentages en aantallen)

NPO ¹	MBO	HBO	WO
Aantal	410	156	99
Cannabis			
Ooit gebruikt	27.6	43.8*	39.3
Laatste jaar	13.3	23.7*	15.6
Laatste maand	7.7	8.4	5.0
Ecstasy			
Ooit gebruikt	4.2	7.3	1.5
Laatste jaar	1.6	4.1	1.5
Laatste maand	0.2	0.0	1.5
Cocaïne			
Ooit gebruikt	3.6	6.0	1.5
Laatste jaar	2.2	3.6	1.5
Laatste maand	0.8	1.0	1.5
GHB			
Ooit gebruikt	0.3	1.4	0.0
Laatste jaar	0.0	0.8	0.0
Laatste maand	0.0	0.8	0.0

COR ¹	MBO	HBO/WO	
Aantal	282	426	
Cannabis			
Ooit gebruikt	18.5	23.4	
Laatste jaar	6.5	11.6	
Laatste maand	2.8	3.1	

RJM ¹	MBO	HBO/WO	
Aantal	602	316	
Cannabis			
Laatste maand gebruikt	7.5	13.5	

1 NPO, COR: 16 t/m 24 jaar; RJM 16 t/m 19 jaar

* Significant verschil met MBO (bij RJM gecorrigeerd voor verschillen in leeftijd en sekse)

3 GGD onderzoeken

In 2012 is in alle GGD'en de Gezondheidsmonitor Volwassenen uitgevoerd bij inwoners vanaf 18 jaar. Hoewel onder de deelnemers van dit onderzoek ook studenten te vinden zijn, is er voor gekozen om geen gebruik te maken van deze gegevens. Studenten in het MBO en HBO zijn bij aanvang van de studie doorgaans jonger dan 18 jaar en dit zou betekenen dat de gegevens een vertekend beeld geven van de studenten in het onderzoek. In de Gezondheidsenquête van het CBS (beschreven in hoofdstuk 2) zijn echter gegevens opgenomen van inwoners vanaf 15 jaar waardoor gegevens van studenten vanaf 16 jaar uit dit onderzoek kon worden geselecteerd. Hierdoor waren de CBS/NPO- gegevens voor de beschrijving van genotmiddelengebruik onder studenten meer geschikt.

Aan de epidemiologen van de Nederlandse GGD'en is gevraagd of zij de afgelopen tien jaar onderzoek hebben gedaan speciaal gericht op studenten in het MBO, HBO of wetenschappelijk onderwijs. Van de 25 GGD-epidemiologen antwoordden er 17. In vier regio's is er onderzoek gedaan, voornamelijk of alleen gericht op MBO-studenten. In tabel 4 staan de bevindingen van deze onderzoeken beschreven.

3.1 Beschrijving van de onderzoeken

ROC-onderzoek GGD Rotterdam-Rijnmond (kolom 1)

Op twee grote MBO-instellingen (ook bekend onder de term ROC) met 110 locaties, werden vijf locaties geselecteerd voor een leefstijl onderzoek, waarbij ook werd gevraagd naar alcohol- en drugsgebruik (Mieloo & van de Looij, 2010). De vragenlijst werd beantwoord door 956 leerlingen (respons 80%), waarvan 60 procent de leeftijd tussen 16 en 18 jaar had en de meesten in de eerste twee leerjaren zaten. Hoewel er leerlingen van verschillende opleidingen zijn benaderd voor het onderzoek, volgde 63 procent van de responderende jongeren de opleiding Zorg en Welzijn. Mede hierdoor zijn er ook meer meisjes (63%) dan jongens in het onderzoek vertegenwoordigd.

MBO Amsterdam (kolom 2)

Leerlingen in het eerste leerjaar van ROC van Amsterdam en ROC-ASA in Amsterdam en Amstelveen (respectievelijk 3209 en 1192 leerlingen) werd gevraagd naar hun gebruik van tabak, alcohol en drugs (Scholte e.a., 2005). In tegenstelling tot de andere onderzoeken ging het hier dus specifiek over het genotmiddelengebruik. De steekproef was redelijk representatief, hoewel er iets meer meisjes meededen (55%) en iets minder allochtone jongeren. De meerderheid van de jongeren was 16 en 17 jaar oud (61%) en bijna alle jongeren (90%) volgden een Beroepsopleidende leerweg (BOL).

Onderzoek door GGD Zuid-Holland Zuid (kolom 3)

In het kader van de Jeugdgezondheidsmonitor 2011 werden 140 studenten van het Wellantcollege in Gorinchem bevraagd met dezelfde online-vragenlijst als de scholieren op het voorgezet onderwijs in deze GGD-regio kregen voorgelegd. Alle studenten van dit college vulden de vragenlijst in (respons 100%). De respondenten waren voor het merendeel man (82%) en in de leeftijd van 16 tot en met 19 jaar, 96 procent heeft de Nederlandse etniciteit. De resultaten van dit onderzoek zijn voor de school vastgelegd in een factsheet, en na toestemming van de school ter inzage gegeven aan de onderzoekers van het Trimbos-instituut.

Onderzoek door GGD Brabant Zuidoost (kolom 4)

In het kader van de Jeugdgezondheidsmonitor 2011 werden in een steekproef 1000 jongeren in de leeftijd van 19 tot en met 24 jaar per post benaderd. Van hen hebben 372 jongeren deelgenomen aan dit onderzoek. Zij werden bevraagd met dezelfde vragenlijst als de scholieren op het voorgezet onderwijs in deze GGD-regio kregen voorgelegd. Onder deze jongeren waren 227 studenten MBO (74), HBO (104) en WO(49). Van dit onderzoek waren geen gegevens gepubliceerd, daarom zijn de gegevens van de groep studenten opgevraagd bij de GGD en voor dit onderzoek geanalyseerd.

3.2 Gegevens uit de onderzoeken

Tabel 4 laat de gegevens zien van de vier onderzoeken die door GGD'en zijn gedaan op voornamelijk MBO-instellingen. Hoewel deze onderzoeken alle gegevens over roken, alcohol- en drugsgebruik is slechts op enkele plaatsen een vergelijking mogelijk doordat er verschillende definities en maten werden gehanteerd.

Roken

Uit de drie onderzoeken die roken beschrijven, blijkt dat ongeveer twee derde van de studenten ooit gerookt heeft en ongeveer een derde dat nu nog doet (27-38%). De cijfers over dagelijks roken lopen meer uiteen. Bij het onderzoek in Brabant Zuidoost, waar naast MBO-ers ook HBO-er en universitaire studenten aan deelnamen rookte 15 procent dagelijks, terwijl dit aanzienlijk meer was in de onderzoeken bij MBO-ers in Rotterdam (24%) en Zuid-Holland Zuid (30%).

Alcoholgebruik

Het actuele alcoholgebruik was in het Brabantse onderzoek veel hoger (88%) dan de MBO-onderzoeken in Rotterdam en Amsterdam (respectievelijk 51 en 59%). Ook het percentage zware drinkers was in dit onderzoek met 79 procent hoger dan in Zuid-Holland Zuid (68%) waar dezelfde definitie werd gehanteerd.

Bij de andere maten van alcoholgebruik is het niet goed mogelijk een vergelijking te maken tussen de onderzoeken. In het onderzoek onder de MBO-ers in Zuid-Holland viel 68 procent in de categorie zware drinkers, terwijl dit bij de hoger opgeleide respondenten in Brabant elf procent meer was (79%). Ook dronkenschap kwam bij deze laatste groep vaker voor: 56 procent in de afgelopen maand tegen 47 procent bij de MBO-ers uit kolom 3.

Naast gegevens voor de hele groep, is in het MBO-onderzoek in Amsterdam ook gekeken naar de recente drinkers (58%, niet in tabel). Deze jongeren dronken gemiddeld 5,9 glazen per gelegenheid, meestal in het weekend (42%) of af en toe (41%). 48 procent geeft aan dronken te zijn geweest in de maand dat zij alcohol dronken. 51 procent drinkt iedere week en slechts 3 procent drinkt dagelijks.

Verder gebruikten MBO-studenten van het Wellantcollege (kolom 3) van alle middelen meer en vaker dan leerlingen van het voortgezet onderwijs van 16 tot en met 18 jaar uit de GGD-regio Zuid-Holland Zuid.

Drugsgebruik

Onder MBO-ers in Amsterdam is het ooit gebruik van cannabis het hoogst (45%) en in Zuid-Holland het laagst (29%). Ook het actuele gebruik was in Amsterdam het hoogst met 24 procent. In Rotterdam gebruikte 14 procent in de afgelopen maand en in Brabant 9 procent.

Ongeveer een tiende van de studenten in Rotterdam en Brabant Zuidoost heeft ooit enigerlei drugs gebruikt en zes procent in de afgelopen maand. In Zuid-Holland Zuid was dit hoger, respectievelijk 30 en 13 procent, maar dit is inclusief cannabis. Rond de tien procent heeft ooit ecstasy gebruikt en ongeveer 3 procent deed dit ook in de afgelopen maand. De cijfers over cocaïne, speed en pepmiddelen en GHB liggen weer verder uit elkaar. Het ooit gebruik van cocaïne varieert van 4 (Amsterdam en Brabant) tot 7 procent (Zuid-Holland Zuid) en de maandprevalentie van 0,4 tot 1,5 procent. In dezelfde orde van grootte liggen de verschillen bij speed en pepmiddelen en GHB.

In het MBO-onderzoek in Amsterdam is cannabisgebruik nader bekeken: 5,4 procent gebruikt dagelijks cannabis (niet in tabel). Dit komt vaker voor bij jongeren van 19 jaar en ouder (7,2%). De gebruikers roken gemiddeld 2,6 joints per keer terwijl de meeste jongeren aangeven 1 joint per keer te roken (42%).

Tabel 4. Gegevens over genotmiddelengebruik door studenten uit onderzoek door GGD-en (percentages)

Schoolniveau	1 MBO	2 MBO	3 MBO	4 MBO/HBO/WO
Regio	Rotterdam	Amsterdam	Zuid-Holland Zuid	Brabant Zuidoost
Aantal	956	4400	140	227
Roken				
Ooit gerookt	60		67	63.4
Rookt nu			38	26.5
Dagelijks roken	24		30	15.0
Laatste maand				
Zware roker ¹	7			
Alcoholgebruik				
Ooit			91	92.4
Laatste maand	51	58.9		87.7
Overmatig drinken ²		16.3		21.7
Zware drinker ³	9		68	78.7
Dronkenschap ooit				88.1
Laatste maand			47	56.2
Cannabis				
Ooit gebruikt		45.1	29	39.2
Laatste maand	14	24.2		8.8
Enigerlei harddrugs⁴				
Ooit	10		30	11.9
Laatste maand	6		13	6.1
Ecstasy				
Ooit gebruikt		8.1	10	10.6
Laatste maand		3.0		3.5
Cocaïne				
Ooit gebruikt		4.7	7	4.4
Laatste maand		1.5		0.4
Speed en pepmiddelen				
Ooit gebruikt		4.1	9	5.7
Laatste maand		1.1		0.9
GHB				
Ooit gebruikt		1.4		3.6
Laatste maand		0.5		0.4

1 Zware roker: meer dan 20 sigaretten per dag in de afgelopen 30 dagen

2 Overmatig drinken: mannen meer dan 21 glazen per week, vrouwen meer dan 14 glazen per week; Brabant Zuidoost: meer dan 19 glazen alcohol per week

MBO Amsterdam: iedere dag alcohol drinken of 3 tot 6 keer per week meer dan drie glazen of 1 of 2 keer tien glazen of meer

3 Zware drinker: ROC Rotterdam: meer dan 4 keer in de afgelopen maand 5 glazen of meer
Zuid-Holland Zuid en Brabant Zuidoost: laatste maand 5 glazen of meer bij een gelegenheid

4 Enigerlei drugs: MBO Rotterdam, Brabant Zuidoost: exclusief cannabis
Zuid-Holland Zuid: inclusief cannabis

4 Testjeleefstijl

Testjeleefstijl is een preventieprogramma dat voornamelijk gericht is op studenten in het MBO en dat wordt gecoördineerd door TNO (Bernaards e.a., 2011). Een deelnemende MBO-instelling meldt tegen betaling een aantal studenten aan voor het project. Zoals de titel aangeeft, gaat het over alle aspecten van leefstijl zoals bewegen, voeding, psychosociale gezondheid en middelengebruik. Jongeren die zich aanmelden voor het project, krijgen na een fitness-test een online vragenlijst waarbij ze na beantwoording van de vragen feedback krijgen op hun leefstijl. Vervolgens worden de studenten uitgenodigd om via doelen stellen een actieplan te maken om hun leefstijl te verbeteren. De opzet van Testjeleefstijl is dat studenten gedurende vier jaar jaarlijks deelnemen aan het programma.

Niet alle onderdelen van de leefstijlscan zijn door iedereen ingevuld. Het gedeelte met vragen over genotmiddelen is door 80 tot 99 procent ingevuld. Hoewel het primaire doel van het project de preventie is, genereren de vragenlijsten gegevens van grote groepen studenten in het MBO die voor onderzoeksdoeleinden gebruikt worden en waarover wordt gerapporteerd (Rijpsma e.a., 2011)

4.1 Beschrijving van de onderzoeken

TNO: vergelijkingsonderzoek gegevens uit Testjeleefstijl 2009-2010

Aan dit onderzoek deden 20 MBO's mee met 7900 studenten die deelnamen aan het project Testjeleefstijl. Het grootste deel van de deelnemers aan het onderzoek kwam echter van slechts vier MBO scholen. Dit maakt de gegevens niet representatief voor de totale populatie MBO'ers in Nederland. De gemiddelde leeftijd was ongeveer 18 jaar, 53 procent was vrouw. De rapportage omvat een vergelijking van de leefstijl in 2008/09 en 2009/10. Hier wordt echter alleen op de prevalenties uit 2009/10 ingegaan.

Testjeleefstijl gegevens van de landelijke referentiegroep 2013

Een van de vier MBO's die in 2009 voor de bulk van de data van het TNO onderzoek zorgde was het Nova College in Amsterdam. In 2013 is over de gegevens van de leerlingen van dit college apart gerapporteerd waarbij de gegevens van het Nova College (1311 leerlingen) werden vergeleken met de gegevens van alle andere MBO scholen die deelnamen aan Testjeleefstijl.nu (automatisch gegenereerd rapport op www.novasportopmaat.nl). Omdat deze referentiegroep van 12462 leerlingen waarschijnlijk een betere representatie is van de MBO leerlingen in Nederland, zijn in tabel 5 de gegevens van de referentiegroep overgenomen.

4.2 Gegevens uit de onderzoeken

De twee onderzoeken maakten grotendeels gebruik van dezelfde vraagstelling, waardoor de gegevens met elkaar te vergelijken zijn. In de rapportage van de onderzoeken is echter slechts op enkele punten dezelfde maat gebruikt.

Roken

Bij beide onderzoeken rookt ongeveer een derde van de studenten (tabel 5).

Alcoholgebruik

In 2009 dronk 79 procent van de studenten elke week gemiddeld vijf glazen. De definitie van overmatig drinken gaat er in deze onderzoeken vanuit dat studenten jonger dan 18 jaar beter helemaal geen alcohol kunnen drinken. Omdat deze norm erg afwijkend is van de andere onderzoeken die in dit rapport worden beschreven, zijn hier alleen de percentages voor overmatig drinken gerapporteerd van respondenten ouder dan 18 jaar. Het is opvallend dat in 2009 nog 28 procent tot deze categorie behoorde en in 2013 meer dan de helft (58%). Mogelijk is hier een vergissing in één van de rapportages gemaakt.

Het onderzoek uit 2009 rapporteert ook het aantal leerlingen dat door de week of in het weekend vijf of meer glazen per dag drinkt (respectievelijk 4 en 45%) of in het weekend meer dan 10 glazen (13%, niet in tabel).

Drugsgebruik

Een derde van de studenten had ooit cannabis gebruikt, 12 procent ook in de afgelopen maand. Harddrugs (zoals ecstasy, cocaïne, heroïne, amfetaminen en pado's) werden door 7 procent ooit gebruikt en door 4 procent in de afgelopen maand.

Verschillen tussen groepen studenten

Uit de gegevens van de referentiegroep werden enkele verschillen bekeken tussen studenten van verschillende sectoren, leerwegen en niveaus op het MBO.

Studenten van de sector economie hadden een lager alcoholgebruik dan studenten van de sectoren Techniek en Zorg en Welzijn. Techniekstudenten gebruikten ook meer drugs. Studenten van de Beroepsbegeleidende leerweg (BBL) rookten meer en hadden meer drugsgebruik ooit in het leven dan studenten van de Beroepsopleidende opleiding (BOL). Over het algemeen was het middelengebruik in de (lagere) niveaus 1 en 2 hoger dan in niveaus 3 en 4.

Tabel 5. Gegevens uit programma Testjeleefstijl op het MBO (percentages)

	TNO	Referentiegroep
Aantal	7977	12462
Roken		
Rookt nu	30	35
Alcoholgebruik		
Elke week gedronken	79	
Overmatig drinken ¹	28	58
Zware drinker ²		59
Aantal glazen per week	5.1	
Cannabisgebruik		
Ooit gebruikt	29	
Laatste maand		12
Enigerlei harddrugs		
Ooit	7	
Laatste maand		4

1 Overmatig drinken: (alleen > 18 jaar); meer dan 14 glazen per week voor mannen, meer dan 7 glazen per week voor vrouwen

2 Zware drinker: mannen 6 glazen of meer, vrouwen 4 glazen of meer op een gelegenheid in de afgelopen maand

5 Specifieke HBO's en Universiteiten

Het onderzoek dat gericht is op studenten op universiteiten is schaars en erg divers. Sommige van deze onderzoeken zijn opgezet met een steekproefkader en trachten in de methodologie van het onderzoek rekening te houden met de representativiteit van de steekproef. Andere onderzoeken zijn losser van opzet en hebben in korte tijd studenten via internet benaderd voor een onderzoek. Bijna alle onderzoeken onder studenten aan universiteiten hebben ook minstens een hogeschool voor HBO betrokken bij het onderzoek. In tabel 6 en 7 staat vermeld welke studenten meededen aan het onderzoek. De nummering bij de beschrijving van de onderzoeken, komt overeen met de nummering boven de kolommen in deze tabellen.

5.1 Beschrijving van de onderzoeken

1. Windesheim

Binnen het kenniscentrum Gezondheid en Welzijn is op Hogeschool Windesheim het project #FIVE, Fit en Veilig Windesheim, uitgevoerd (Smit-Dopmeijer et al., 2013). Het primaire doel van dit project is het terugdringen van de uitvals cijfers van de hogeschool. Om risicofactoren voor uitval te bepalen, werd in 2012 een onderzoek gedaan waarbij de gezondheid en veiligheid van de studenten en de schoolomgeving werden onderzocht middels een online vragenlijst. Een deel van deze vragenlijst had als onderwerp middelengebruik. Voor deze vragenlijst werd gebruik gemaakt van gevalideerde meetinstrumenten die aansluiten bij landelijke onderzoeken zoals het Peilstationsonderzoek scholieren van het Trimbos-instituut (Verdurmen et al., 2012).

Om antwoord te geven op de onderzoeksvragen van het project werden studenten van alle studie jaren en van alle opleidingen van de hogeschool, tot en met 27 jaar voor het onderzoek benaderd. Hoewel de respons erg laag was (2332 respondenten, 15%) werd wel geconcludeerd dat de steekproef representatief was voor de studenten van de hogeschool. De gemiddelde leeftijd was 21,7 jaar en 62 procent was vrouw. Het domein Gezondheid en Welzijn was iets oververtegenwoordigd.

Voor deze rapportage is alleen gebruik gemaakt van de prevalentie cijfers voor de hele hogeschool. Omdat niet al deze cijfers terug te vinden waren in het rapport van het #FIVE-project, zijn de data opgevraagd bij de onderzoekers en waar nodig apart geanalyseerd.

2. Ad Valvas/Folia, Amsterdam

In opdracht van het Parool en studentenbladen Folia en Ad Valvas werden in 2014 studenten aan de Universiteit van Amsterdam, de Vrije Universiteit (58%) en de Hogeschool van Amsterdam (42%) op locatie ondervraagd door enquêteurs. In totaal hebben 332 studenten aan dit onderzoek meegedaan. Iets meer dan de helft van de ondervraagde is vrouw. De leeftijd loopt uiteen van 18 tot en met 30 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 23 jaar. Het onderwerp van deze korte enquête was specifiek alcoholgebruik en uitgaansgedrag van studenten.

3. ASA, Amsterdam

In 2008 deed studentenuitzendbureau ASA een online-onderzoek onder ruim 1700 studenten die grotendeels lid waren van Studenten.net. Dit is een website met informatie over studentenbanen en stages. Het onderzoek ging niet specifiek over middelengebruik, maar over gezondheid in het algemeen. De respondenten hadden een leeftijd 18 tot en met 23 jaar (93%) en waren voor 66 procent vrouw. Zij volgden een opleiding MBO (17%), HBO (41%) en universiteit (42%). 39 procent van deze jongeren gaat elke week uit (in café, club of discotheek).

4. XTC gebruik onder Amsterdamse Studenten

Deze online enquête werd in 2013 uitgevoerd door het Bonger Instituut in opdracht van studentenblad Folia (FoliaMagazine, 2013). De enquête werd expliciet geïntroduceerd als onderzoek naar het drugsgebruik van Amsterdamse studenten. Aan het onderzoek deden 541 studenten van de Universiteit van Amsterdam en de Hogeschool van Amsterdam mee. 57 procent was vrouw.

5. Credo Magazine, Rotterdam

Aan een online enquête naar harddrugsgebruik van studenten in Rotterdam deden in 2014 365 studenten van de Erasmus Universiteit en Rotterdam School of Management mee (De Hoog & De Jong, 2014). Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van faculteitsblad Credo Magazine.

6. VOX Magazine, Nijmegen

In 2008 werd in opdracht van studentenblad Vox Magazine via email een enquête uitgezet onder studenten van de Radboud Universiteit Nijmegen (Van den Broek, 2008). Er deden 548 studenten mee aan dit onderzoek dat als doel had het drugsgebruik van studenten in kaart te brengen.

7. Algemeen Nijmeegs Studentenblad (2014)

In dit onderzoek werd door 200 studenten uit Nijmegen een online enquête ingevuld, maar zijn de vragen ook 600 keer in de collegebanken beantwoord (Kolman & Willemse, 2014). Volgens de onderzoekers is dit een mogelijke reden dat in dit onderzoek lagere prevalenties werden gevonden. Niet-gebruikers die in de collegebanken werden benaderd, gaven aan dat zij het gevoel hadden dat de enquête niet relevant was voor hen.

5.2 Gegevens uit de onderzoeken

Het is opvallend dat de meeste onderzoeken op universiteiten en hogescholen zich voornamelijk richten op het gebruik van drugs. Er zijn slechts twee onderzoeken van de zeven met cijfers over roken en vier waarin alcoholgebruik werd bevraagd.

Roken

Onder Amsterdamse studenten rookt ongeveer een vijfde. Een kwart van de HBO-studenten uit Zwolle rookte in de afgelopen maand en 3 procent is een zware roker.

Alcoholgebruik

Bij de gegevens over alcoholgebruik is er geen enkele overlap, waardoor de vergelijking tussen de onderzoeken niet mogelijk is. Over alle onderzoeken heen kunnen we stellen dat de meeste studenten ooit of recent alcohol dronken en een derde van de HBO-studenten elke week dronk. Meer dan tien procent van de studenten is een stevige drinker, hetzij door het aantal glazen per week (15% op het HBO en 24% op HBO en universiteit), hetzij doordat zij elke week dronken waren (16% in Amsterdam) of meer dan eens per maand dronken waren.

Tabel 6. Gegevens over roken en alcoholgebruik uit onderzoek onder studenten aan universiteiten en hogescholen (percentages)¹

Stad	1 Zwolle	2 Amsterdam	3 Amsterdam	4 Amsterdam
Opleiding	HBO	HBO/WO	MBO/HBO/WO	HBO/WO
Aantal	2332	332	1734	541
Roken				
Rookt nu			20.4	
Roken laatste maand	26.3			
Zware roker ²	3.2			
Alcoholgebruik				
Ooit gebruikt				99,4
Afgelopen 6 maanden	88.6			
Elke week gedronken	31.2			
Drinkt nu (actueel)		73,8		
Overmatige drinker ³		23.9		
Zware drinker ⁴	14.8			
Dronkenschap				
Elke week		15.9	2.1 ⁵	
Elke maand		41.5	15.2 ⁵	

1 De onderzoeken onder studenten in Rotterdam en Nijmegen bevatten geen gegevens over roken en alcoholgebruik en zijn in deze tabel niet zichtbaar

2 Zware roker: meer dan 20 sigaretten per dag in de afgelopen 30 dagen

3 Overmatige drinker: mannen > 21 glazen per week, vrouwen > 14 glazen per week.

4 Zware drinker: Windesheim: eens per week of vaker 6 glazen alcohol of meer op een gelegenheid

5 Meer dan één keer per week/maand

Drugsgebruik

Cannabisgebruik is bij vier onderzoeken bevraagd (tabel 7). In het Amsterdamse onderzoek dat ecstasygebruik als onderwerp had, hadden de meeste studenten wel eens cannabis gebruikt (87%). Het Nijmeegse onderzoek uit 2014 benaderde studenten niet alleen via internet maar ook in de collegezalen. Hier wordt een veel lager percentage gevonden (42%) in cannabisgebruik ooit in het leven. De percentages cannabisgebruik in het afgelopen jaar en afgelopen zes maanden zijn een stuk lager (respectievelijk 14 en 10%) dan het ooit gebruik.

Bij het vragen naar de overige drugs is bij het ene onderzoek cannabis meegeteld en bij andere onderzoeken niet. Dit verklaart de hogere prevalenties in het Nijmeegse onderzoek uit 2008 (28%). Echter, in het onderzoek onder Rotterdamse studenten, waarbij drugsgebruik centraal stond, gaf ook 30 procent aan ooit enige vorm van harddrugs (exclusief cannabis) te hebben gebruikt. Zonder cannabisgebruik is het ooit gebruik 9 tot 13 procent in de andere onderzoeken, en loopt dit terug naar 4 procent in de afgelopen maand.

De erg hoge frequenties van het ecstasygebruik in het Amsterdamse XTC-onderzoek (70%) suggereren dat er hier sprake is van een selectieve groep jongeren. Het onderzoek had als onderwerp het drugsgebruik van Amsterdamse studenten. Dit heeft mogelijk aantrekkingskracht gehad op studenten die toch al gebruiken.

Ook bij de andere onderzoeken lopen de cijfers erg uiteen, zodat moeilijk vat te krijgen is op de werkelijke prevalenties onder studenten. Het online onderzoek in Rotterdam laat een ooit gebruik van ecstasy zien van 29 procent, terwijl de twee onderzoeken bij een minder selectieve groep studenten veel lagere percentages geven (5% tot 13%). De verschillen zijn echter nog steeds aanzienlijk.

Bij de overige drugssoorten is het beeld hetzelfde: de hoogste prevalenties bij de meest selectieve onderzoeken en minder hoge bij de minder selectieve. Ook hier is echter de spreiding van de percentages hoog.

In Rotterdam is ten slotte specifiek gekeken of studenten steeds jonger drugs gaan gebruiken. Van de 23-jarigen geeft slechts 5 procent aan dat zij voor hun 18e jaar drugs gebruikten, terwijl dit bij de 18-jarigen 18 procent is.

Verschillen tussen groepen studenten

Een aantal onderzoeken besteedt aandacht aan verschillende groepen studenten per studierichting.

Op Hogeschool Windesheim komt problematisch alcoholgebruik vaker voor bij studenten van het domein Business Media & Management.

De meeste harddrugsgebruikers in Rotterdam bevinden zich onder bedrijfskunde (35%) en sociale wetenschappen (29%), meer dan onder andere studenten geneeskunde (25%).

Ook in beide Nijmeegse onderzoeken bleken studenten managementwetenschappen en sociale wetenschappen meer drugs te gebruiken dan studenten letteren, rechten en geneeskunde.

Amsterdamse universitaire studenten drinken vaker alcohol dan studenten in het HBO.

Tabel 7. Gegevens over drugsgebruik uit onderzoek onder studenten aan universiteiten en hogescholen (percentages)¹

Stad	1 Zwolle	3 Amsterdam	4 Amsterdam	5 Rotterdam	6 Nijmegen	7 Nijmegen
Opleiding	HBO	MBO/HBO/WO	HBO/WO	WO	WO	WO
Aantal	2332	1734	541	365	548	800
Cannabisgebruik						
Ooit gebruikt			87.0	62.6		
Laatste jaar					14	42
Afgelopen 6 maanden	9.6					
Elke week gebruikt	1.0					
Enigerlei harddrugs						
Ooit	9.4			30	28 ³	13
Laatste jaar	5.4				12 ³	
Gebruikt 'wel eens' ²		15.3				
Laatste maand	3.5					
Ecstasy						
Ooit gebruikt	4.6		69.6	29.1		12.5
Laatste jaar gebruikt	2.8		50.8			
Laatste maand gebruikt	1.3		39.5	12.1		
Cocaïne						
Ooit gebruikt	2.8		30.1	12.7		3.5
Laatste jaar gebruikt	1.3					
Laatste maand gebruikt	0.8					
Speed en pepmiddelen						
Ooit gebruikt	2.8		33.5	11.5		4.5
Laatste jaar gebruikt	1.3					
Laatste maand gebruikt	0.8					
GHB						
Ooit gebruikt	1.0		13.6	5.2		2.5
Laatste jaar gebruikt	0.7					
Laatste maand gebruikt	0.7					

1 Het onderzoek onder studenten in Amsterdam onder het kopje 2 bevatte geen gegevens over drugsgebruik

2 Niet gespecificeerd welke drug (Gebruik je wel eens drugs?)

3 Inclusief cannabis

6 Frequent uitgaande studenten

In de voorgaande paragrafen zijn onderzoeken beschreven die gericht waren op studenten in het algemeen. In 2013 werd door het Trimbos-instituut een onderzoek uitgevoerd onder uitgaande jongeren (Goossens e. a., 2013). Onder deze jongeren waren vanzelfsprekend veel studenten en de gegevens van deze studenten zijn voor dit rapport apart geanalyseerd. Hoewel het hier alleen studenten betreft die uitgaan, is het voor dit rapport relevant om hun gegevens weer te geven. Hierboven is al ingegaan op de hogere prevalenties die gevonden werden in studentenonderzoeken waarbij het drugsgebruik van studenten als hoofdonderwerp van de studie werd genoemd. Voor preventiedoeleinden is het niet alleen belangrijk om zicht te hebben op het gebruik in de algemene bevolking, maar ook op groepen studenten die veel genotmiddelen gebruiken.

6.1 Beschrijving van het onderzoek

In 2013 werden via websites, fora en Facebook-pagina's van party's, feesten en clubs 3335 uitgaanders geworven voor dit landelijke onderzoek onder uitgaanders. De respondenten hadden in het afgelopen jaar minimaal één keer een party, festival, club of discotheek bezocht. Zij vulden een online vragenlijst in over hun uitgaanspatronen, hun middelengebruik en het risicogedrag dat ze vertonen in het uitgaansleven.

De respondenten waren afkomstig uit het hele land, de meesten waren tussen de 20 en 24 jaar oud en bijna de helft ging frequent uit: minimaal eens per maand naar een gelegenheid, bij voorkeur waar techno of hardhouse gedraaid wordt. Het is onbekend in hoeverre de steekproef representatief is voor alle uitgaande jongeren en jongvolwassenen. Onder de respondenten waren 2238 jongeren van 16 tot en met 24 jaar, waarvan de helft student was.

6.2 Gegevens uit het onderzoek

Roken

Verreweg de meeste uitgaande studenten hebben ooit gerookt, en ook in de afgelopen maand rookte nog meer dan de helft van deze groep studenten (tabel 8). MBO-studenten roken vaker dan HBO- en WO-ers. Dit verschil is vooral groot bij dagelijks roken waar MBO-ers met 46 procent ruim twee keer zoveel roken als WO-studenten (21%). Ook frequent, zwaar roken gebeurt meer door MBO-ers (12%) dan WO-ers (3%). De HBO-ers die uitgaan nemen hierin een middenpositie in. Roken en uitgaan gaan vaak samen (Goossens e. a., 2013), een deel van de jongeren geeft aan alleen tijdens het uitgaan te roken. Dit lijkt echter niet terug te vinden in de verschillen in uitgaansfrequentie. Universitaire studenten gaan vaker elke week uit (69%) dan MBO-ers (51%) maar roken minder vaak elke week tabak.

Alcoholgebruik

Zowel het ooit gebruik, recent en actueel gebruik van alcohol is bij alle groepen studenten even hoog, ruim boven de 90 procent. Bovendien drinken deze studenten allemaal veel op de avonden dat zij uitgaan. Ook dan voldoet meer dan 90 procent aan de kwalificatie van 'zware drinker'.

Tabel 8. Onderzoek onder uitgaande studenten¹

	MBO	HBO	WO
Aantal	424	493	241
Roken			
Ooit gerookt	86.3	79.5*	78.0*
Laatste maand	68.2	56.2*	51.9*
Laatste week	62.0	47.5*	41.1*
Dagelijks roken	46.2	27.8*	21.2*
Zware roker ²	12.4	5.6*	2.9*
Alcoholgebruik			
Ooit	99.5	100	99.6
Laatste jaar	98.6	99.6	99.2
Laatste maand	94.8	97.4	97.5
Zware drinker ³	91.1	93.5	93.3
Cannabisgebruik			
Ooit gebruikt	76.7	80.3	77.2
Laatste jaar	57.3	53.5	61.8
Laatste maand	35.1	33.9	32.4
Ecstasy			
Ooit gebruikt	66.7	71.0	66.8
Laatste jaar	62.5	65.3	63.1
Laatste maand	37.7	37.7	31.5*
Cocaïne			
Ooit gebruikt	38.4	35.9*	30.3*
Laatste jaar	30.2	27.4*	18.3*
Laatste maand	13.9	12.8	4.6*
GHB			
Ooit gebruikt	16.5	18.1	12.4*
Laatste jaar	10.6	12.6	9.1
Laatste maand	4.7	5.1	3.7

1 16 t/m 24 jaar

2 Zware roker: 20 of meer sigaretten per dag

3 Tijdens een uitgaansavond: mannen 6 of meer glazen, vrouwen 4 of meer glazen alcohol

* Significant verschil met MBO-studenten, gecorrigeerd voor verschillen in leeftijd en sekse

Drugsgebruik

Onder uitgaande jongeren wordt veel drugs gebruikt (Goossens e. a., 2013) en dit is niet anders bij uitgaande studenten.

Cannabis werd door ruim driekwart ooit gebruikt en door ruim de helft in het afgelopen jaar. Ten slotte was er bij een derde van de studenten sprake van actueel cannabisgebruik. Hierbij waren er geen verschillen tussen MBO- HBO- en WO-studenten.

Van de hier beschreven harddrugs, ecstasy, cocaïne en GHB, wordt de eerste het vaakst door uitgaande studenten gebruikt. Opvallend is dat het gebruik van ecstasy ongeveer net zo hoog is als het cannabisgebruik. WO-studenten hadden een iets lager actueel gebruik (32%) dan MBO-ers (38%). Ook cocaïne wordt regelmatig gebruikt in het uitgaanscircuit. Ruim een derde van de studenten gebruikte dit middel ooit in het leven en onder MBO-ers was dit bij 30 procent ook zo voor het afgelopen jaar. HBO- en universitaire studenten gebruikten minder vaak cocaïne (27 en 18% recent gebruik). Het actuele gebruik van cocaïne is bij MBO- en HBO-ers rond de 13 procent terwijl dit bij WO-studenten met 5 procent veel lager is. Het gebruik van partydrug GHB is door 12 (WO-studenten) tot 18 (HBO-ers) procent wel eens uitgetrueerd. Ook hier is het gebruik van die laatste groep lager dan bij de andere opleidingen. Recent en actueel gebruik van GHB verschilde niet tussen de groepen. In het laatste jaar had nog rond de 10 procent (9-13%) het middel gebruikt en door enkele procenten de afgelopen maand (4-5%).

Verschillen tussen groepen studenten

Zoals hierboven werd aangegeven roken MBO-studenten die uitgaan aanmerkelijk frequenter en meer dan studenten op HBO en universiteit. Ook het harddrugsgebruik van deze groep lag hoger, voornamelijk bij ecstasy en cocaïne.

7 Beschouwing van de resultaten

Het doel van deze inventarisatie was om een overzicht te geven van onderzoek naar middelengebruik onder studenten. Enerzijds zou met dit overzicht mogelijk beter inzicht worden verkregen in de omvang en aard van het middelengebruik van jongeren in de periode na het voorgezet onderwijs. Anderzijds kan het overzicht van bestaand onderzoek inzicht in hiaten en tekortkomingen geven en houvast bieden bij het ontwerpen van toekomstig onderzoek.

7.1 Verschillende onderzoeken

Om zoveel mogelijk verschillende onderzoeken te inventariseren is begonnen met de meest basale onderzoeksvorm: bevolkingsonderzoeken.

De gezondheidsenquêtes van het CBS en het NPO boden samen met de landelijke rokenmonitors Continu Onderzoek Roken en Roken Jeugd Monitor de mogelijkheid om in de algemene bevolking zicht te krijgen op de prevalentie van genotmiddelengebruik van studenten.

Daarnaast is er gezocht naar onderzoek dat in de afgelopen tien jaar door GGD'en gedaan is onder studenten. Er werden vier onderzoeken gevonden waarvan er drie specifiek op MBO-scholen in de GGD-regio's. Het vierde onderzoek had meer het karakter van een bevolkingsonderzoek onder jongeren.

Het preventieprogramma Testjeleefstijl genereert een grote hoeveelheid gegevens over de leefstijl van jongeren op het MBO. Dit was de derde bron van informatie.

Gericht onderzoek onder studenten op het HBO en WO is de vierde soort van onderzoek die hier beschreven wordt en ten slotte zijn de gegevens van studenten uit het Grote Uitgaansonderzoek uit 2013 gebruikt om middelengebruik bij de groep uitgaanders in kaart te brengen.

De meeste GGD'en die onderzoek doen op de perioden na de middelbare school beperken zich hierbij tot het MBO. Deze voorkeur wordt waarschijnlijk ingegeven door het feit dat genotmiddelengebruik bij scholieren op het VMBO hoger is dan bij hun leeftijdsgenoten op HAVO en VWO (Verdurmen e.a., 2012; De Looze e.a., 2014). Hierdoor is er echter weinig onderzoek onder specifiek HBO-studenten bekend (Smit-Dopmeijer e.a., 2013). In enkele onderzoeken onder universitaire studenten werden en passant ook studenten aan hogescholen meegenomen, maar in de rapportages is weinig aandacht voor de specifieke verschillen tussen universitaire en HBO-studenten. Uit het onderzoek onder scholieren weten we dat havisten met bepaald gedrag meer lijken op VMBO-ers en bij ander gedrag op VWO-ers. Hoe dit zich ontwikkelt in het vervolgonderwijs is echter onbekend en blijft onderbelicht.

7.2 Middelengebruik onder studenten: een versnipperd beeld

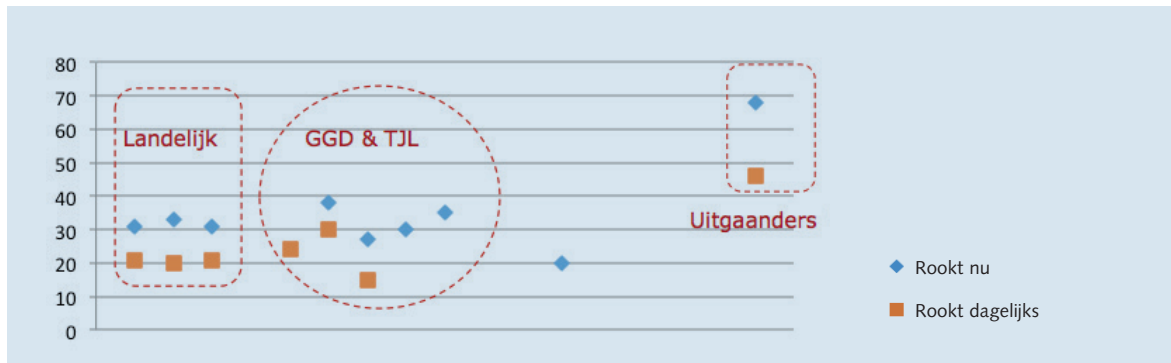
Van tevoren werd al vastgesteld dat het onderzoek naar middelengebruik onder studenten versnipperd was met moeilijk te interpreteren resultaten. In paragraaf 7.3 zal worden ingegaan op de diversiteit van de onderzoeken en de consequenties daarvan. Toch werd verwacht dat een overzicht van onderzoek onder studenten beter inzicht kon geven in de prevalenties bij deze groep jongeren. Hieronder wordt een globaal beeld geschetst.

De figuren 1 tot en met 3 laten op enkele van de meest bevroagde maten voor roken en alcohol- en drugsgebruik de diversiteit zien in de gevonden resultaten. Voor onderzoeken waarbij dit mogelijk is, staan in deze figuren alleen de cijfers van MBO-studenten.

Roken

Ongeveer een derde van de MBO-ers rookt en een op de vijf rookt dagelijks (figuur 1). Deze getallen worden niet alleen in de landelijke onderzoeken gevonden, maar ook in de onderzoeken van de GGD en Test je Leefstijl. Een vergelijking met HBO'ers en universitaire studenten laat zien dat tabaksgebruik in het MBO hoger is. Door studenten aan de universiteit wordt het minst vaak dagelijks gerookt. Gegevens over de hoeveelheid sigaretten komen minder goed overeen. Het percentage zware rokers die 20 of meer sigaretten per dag roken varieert bij MBO-ers van 3 tot 12 procent.

Figuur 1. Actueel en dagelijks roken

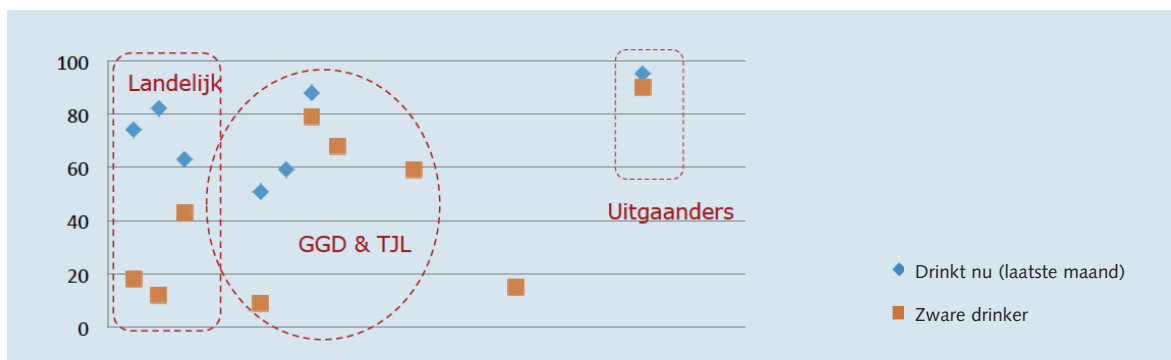
Alcoholgebruik

De cijfers over alcoholgebruik liggen verder uiteen, maar duidelijk is wel dat de meerderheid van de studenten regelmatig alcohol drinkt (figuur 2). Uit de vergelijking met HBO-ers en WO-ers blijkt bovendien dat MBO-ers minder frequent drinken en minder consumeren.

De gegevens over overmatig alcoholgebruik, uitgedrukt in het aantal alcoholische consumpties per week, verschillen erg. In de landelijke onderzoeken blijkt dat 7 tot 10 procent van de MBO-ers voldoet aan deze kwalificatie, terwijl dit met een vergelijkbare definitie 16 tot 22 procent was in de GGD-onderzoeken. De definitie van zwaar drinken, het drinken van grote hoeveelheden alcohol per dag, was in de onderzoeken erg divers, zodat er weinig zicht is op de omvang van dit probleem (figuur 2). Bij de RJM gaf 43 procent aan in de afgelopen maand vijf of meer glazen te hebben gedronken, terwijl dit bij de GGD Brabant Zuidoost en Zuid-Holland Zuid respectievelijk 68 en 77 procent was.

Ten slotte bleken de uitgaanders erg vaak en veel alcohol te drinken. Meer dan 90 procent van de MBO-ers in deze groep voldeed tijdens het uitgaan aan de kwalificatie van zware drinker.

Figuur 2. Alcohol: actueel en zwaar drinken

Cannabisgebruik

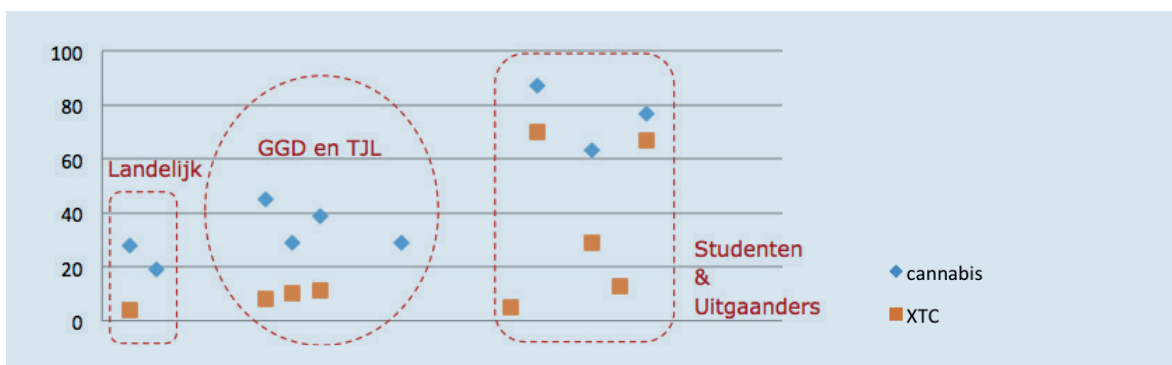
Hasj en marihuana zijn de meest gebruikte drugs onder studenten. De prevalenties van cannabisgebruik ooit in het leven lopen uiteen van 19 procent onder MBO-ers in het COR tot 87 procent in het Amsterdamse XTC-onderzoek (figuur 3). Ook binnen de GGD-onderzoeken waren de verschillen groot: van 29 procent op een MBO in Zuid-Holland tot 45 procent onder MBO-ers in Amsterdam. In het NPO kon worden vastgesteld dat HBO-ers vaker ervaring met cannabis hadden dan MBO-ers.

Onder uitgaanders had maar liefst 77 procent van de MBO-ers ooit cannabis gebruikt.

Ecstasygebruik

Ecstasy neemt qua populariteit de tweede plaats in onder de drugs, maar ook hier is er niet veel overeenkomst in de prevalenties van het ooit gebruik. Deze varieert van 4 procent bij MBO-ers in het NPO en 5 procent bij HBO-ers in Zwolle, tot 29 procent onder studenten in Rotterdam. Onder de MBO-ers uit het Amsterdamse XTC-onderzoek en onder de uitgaanders hadden echter veel meer jongeren ervaring met ecstasy (70 en 67%).

Figuur 3. Ooit gebruik van cannabis en ecstasy

Overige drugs

Voor de overige drugs was er uit minder onderzoeken informatie beschikbaar. Ook hier komt een divers beeld van de prevalenties naar voren.

Zo was het gebruik van cocaïne ooit in het leven van 3 tot 5 procent onder MBO-ers in het NPO, in de GGD-onderzoeken in Amsterdam en Brabant en onder HBO-ers in Zwolle en WO-ers in Nijmegen. Elders was er meer cocaïnegebruik: 11 procent van de studenten in Rotterdam en maar liefst 30 procent in het Amsterdamse XTC-onderzoek. Ook onder uitgaanders was er veel gebruik: 38 procent van de MBO-ers gebruikte ooit cocaïne, meer dan studenten aan HBO en WO.

GHB komt in de meeste onderzoeken naar voren als een drug die door slechts weinigen wordt gebruikt (minder dan 1 procent in het NPO tot 3 procent onder studenten in Nijmegen), maar in de selectievere onderzoeken is deze groep veel groter. Onder uitgaanders gebruikte 13 procent van de studenten ooit GHB en 14 procent van de studenten in het Amsterdamse XTC-onderzoek.

7.3 Diversiteit in het bestaande onderzoek

Hiervoor is aangegeven dat de gevonden resultaten een hoge mate van diversiteit kennen. De hoofdoorzaak hiervoor is dat de onderzoeken erg van elkaar verschillen op een groot aantal factoren, die in de afzonderlijke hoofdstukken al werden aangegeven.

Hieronder volgt een overzicht van de mogelijke oorzaken voor de grote variatie in de gevonden resultaten.

- Verschillen in afdelingsjaar. In dit rapport zijn onderzoeken sinds 2004 opgenomen. Het oudste onderzoek is uit 2005 (Stolte e.a., 2005) en het meest recente onderzoek vond plaats in 2014 (De Hoogh & de Jong, 2014). In deze tijdsperiode hebben zich een aantal trends voorgedaan in het genotmiddelengebruik in de algemene volwassen bevolking. Zo namen dagelijks roken en zwaar roken iets af, vooral onder hoogopgeleiden (van Laar e.a., 2013). Ook nam het cannabis- en ecstasygebruik tussen 2005 en 2009 toe. Door deze trends is het moeilijk om te concluderen dat eventuele verschillen tussen de onderzoeken een trend in de tijd weergeven of toe te schrijven zijn aan één of meer methodologische verschillen die hierna genoemd worden.
- Verschillen in leeftijdsgroep. Uit de landelijke onderzoeken kon een selectie worden gemaakt van studenten van 16 tot en met 24 jaar. Bij de andere onderzoeken was de leeftijdsgroep vaak beperkter. Een aantal onderzoeken beperkte zich tot studenten in het eerste en tweede leerjaar, terwijl andere onderzoeken geen specifieke leeftijdsgroep ten doel hadden gesteld bij de werving van respondenten. Niet bij elk onderzoek werd de steekproef gedetailleerd beschreven, maar het is aannemelijk dat verschillen in leeftijd van de respondenten een rol spelen bij de verschillende resultaten.
- Verschillen in steekproef en werving. Er was veel diversiteit in de manier waarop respondenten werden geworven voor de onderzoeken. De landelijke onderzoeken van het CBS gebruiken een random steekproef van inwoners van Nederland. Hier wordt veel moeite gedaan voor een goede respons en met weegmethoden worden representatieve gegevens van de algemene bevolking verkregen. Toch zijn in bevolkingsstudies jongeren vaak ondervertegenwoordigd (de Graaf e.a., 2010) en het is onbekend of de groep jongeren die wel respondeert een selecte groep is (persoonlijke communicatie met CBS). Mogelijk zijn dit wat vaker traditionele jongeren die een ander middelengebruik kunnen hebben dan weigeraars uit dezelfde leeftijdsgroep.

Aan de andere kant van dit spectrum van werving van respondenten zit het onderzoek dat een oproep plaatst op studentenfora en Facebook. Hierbij wordt vaak in korte tijd een vragenlijst opengesteld, waarbij nauwelijks wordt gestuurd op een representatieve verdeling van de respondenten.

Het is in dit licht niet verwonderlijk dat de onderzoeken van het CBS vaak lagere prevalenties gaven dan de onderzoeken waarbij vaak ook een selecte groep studenten werd aangesproken. In het Nijmeegse onderzoek uit 2014 werden ook lagere prevalenties gevonden dan in ander onderzoek in dezelfde stad, wellicht door het feit dat in dit eerste onderzoek werd geprobeerd om een betere representativiteit te bereiken door studenten ook in de collegebanken te benaderen.

- Aandacht voor respondenten van verschillende studierichtingen. In een aantal onderzoeken werden verschillen beschreven tussen studenten van verschillende faculteiten of domeinen. Hierin bleken soms verschillen te bestaan. In een beperkt aantal studies is gestreefd naar een goede spreiding van respondenten over de verschillende studierichtingen. Hierdoor kon het dat in een onderzoek meer dan 60 procent van de respondenten afkomstig was van de sector Zorg en Welzijn. Deze overrepresentatie van een bepaalde studierichting kan een onbedoeld effect hebben op de gevonden gegevens.
- Verschil in de context van het onderzoek. Uit enkele onderzoeken (o.a. de MBO-onderzoeken door de GGD'en en de Test je Leefstijl-onderzoeken) werden gegevens gebruikt over middelengebruik, terwijl deze onderzoeken een bredere context hadden, namelijk allerlei ander gezondheidsgedrag en welbevinden. Andere onderzoeken hadden alleen middelengebruik als onderwerp. Bij de Roken Jeugd Monitor had dit hoogstwaarschijnlijk geen verstoring effect, omdat jongeren daar vanuit een steekproef op school uit de klas werden gehaald voor het onderzoek. Maar waar de werving van respondenten een meer vrijwillig karakter had, zoals bij online-onderzoeken, heeft het onderwerp van onderzoek een selectief effect. Studenten die interesse hebben in een bepaald onderwerp, zoals ecstasygebruik, zullen vaker deelnemen aan een dergelijk onderwerp dan zij die hier helemaal niet mee bezig zijn. Het omgekeerde is ook mogelijk: jongeren die vaak genotmiddelen gebruiken zijn wellicht minder geïnteresseerd in een gezondheidsenquête waarin bewegen en gezonde voeding ook bevraagd worden.

- Anonimiteit. In de Test je Leefstijl-onderzoeken wisten respondenten van tevoren dat zij feedback zouden krijgen op de antwoorden die zij gaven. Niet alleen kregen zij per thema te horen of zij een gezonde leefstijl hadden, als dit niet zo was werden zij uitgenodigd om een plan te maken om dit te verbeteren. Het is niet bekend of dit de antwoorden heeft beïnvloed.
- Verschillen tussen grote steden en ruraal gebied. Een aantal onderzoeken in de grote steden suggereren dat gevonden prevalenties samenhangen met de stedelijkheid. Door gebrek aan eenheid, konden deze uitspraken echter niet worden onderzocht omdat er teveel andere factoren verschilden tussen de onderzoeken.
- Last but not least zijn er veel verschillen in vraagstelling en in de definitie van de maten voor middelengebruik. Er is een groot aantal mogelijkheden om naar het gebruik van genotmiddelen te vragen en om de antwoorden op deze vragen om te zetten naar prevalentiecijfers. In de onderzoeken werden diverse maten voor zwaar en overmatig alcoholgebruik gehanteerd, hetgeen een goede vergelijking vaak bemoeilijkte.

7.4 Mogelijkheden voor vervolgonderzoek

Dit alles overziend is het niet goed mogelijk om met het onderzoek van de afgelopen tien jaar betrouwbare gegevens te genereren over het genotmiddelengebruik van jongeren in het vervolgonderwijs. Het versnipperde beeld is begrijpelijk als de methodologie van de onderzoeken met elkaar wordt vergeleken. Tegelijkertijd biedt het overzicht dat in dit rapport wordt gegeven, aanknopingspunten voor toekomstig onderzoek onder studenten in Nederland.

In toekomstig onderzoek naar genotmiddelengebruik onder studenten zou een weloverwogen keuze moeten worden gemaakt over een aantal aspecten van het onderzoek. Allereerst zal moeten worden gekozen voor gegevens waar behoefte voor is: beleidsondersteunende informatie voor een onderwijsinstelling of landelijke gegevens.

Bij de eerste soort wordt op specifieke scholen of universiteiten onderzoek gedaan ten behoeve van het beleid van deze onderwijsinstelling op het gebied van leefstijl of middelengebruik. De aanbeveling hierbij is dat er dan zo breed mogelijk moet worden ingezet op een representatieve steekproef van alle studenten van deze instelling (dus niet slechts enkele afdelingen of studierichtingen) zodat een reëel beeld kan worden verkregen van deze instelling als geheel. Door al het onderzoek te standaardiseren qua methodiek, vraagstelling en rapportage, kunnen gegevens van verschillende instellingen met elkaar worden vergeleken. Dit soort onderzoek genereert echter geen landelijke gegevens over alle studenten in Nederland. De gegevens zijn immers afhankelijk van de instellingen die dit onderzoek uitvoeren. Als daar geen universiteit bij is of het betreft alleen instellingen in een bepaald deel van het land, is er over een grote groep studenten geen uitspraak te doen.

Indien er wordt ingezet op het verkrijgen van landelijke gegevens, is een veel bredere opzet nodig waarbij de landelijke spreiding van respondenten aan het onderzoek het uitgangspunt wordt. Vooraf kan een steekproefkader worden bepaald voor MBO-, HBO- en universitaire studenten waarbij op een aantal factoren de landelijke representativiteit zal worden bepaald. Op een groot aantal verschillende instellingen verspreid over het hele land zullen respondenten voor het onderzoek geworven worden. Omdat er per instelling slechts een beperkt aantal studenten aan het onderzoek zullen deelnemen, is een uitspraak op instellingsniveau minder goed mogelijk. De belasting voor de instellingen wordt evenwel minder vanwege de spreiding van de respondenten.

Of de voorkeur nu uitgaat naar de eerste of de tweede vorm van onderzoek onder studenten, het is in beide gevallen aan te raden te streven naar eenheid in de vraagstelling, meetinstrumenten en rapportage. Verder zijn een aantal methodologische aandachtspunten van belang om een goede representativiteit van respondenten te garanderen.

- Leeftijd. Het is verleidelijk om de aandacht te richten op de eerste twee leerjaren van zowel MBO, HBO en universiteit. In het MBO is immers de laagste opleiding slechts één of twee jaren. Deze keuze heeft echter tot gevolg dat de jongste groep jongeren op het MBO slechts tot 18 jaar wordt gevolgd. Daarom is het aan te raden om minimaal de eerste drie leerjaren van het vervolgonderwijs mee te nemen in

het steekproefkader. Dit geeft een zicht op jongeren tot minimaal 19 jaar (MBO) en maximaal 21 jaar (WO). Bovendien is de universitaire bachelor drie studiejaar en wordt hiermee een duidelijke markering aangebracht in de opleiding op de universiteit. Vooral als het onderzoek intensief wordt ingezet op specifieke onderwijsinstellingen, is het aan te bevelen om in te zetten op leerjaar en niet op een beperkte leeftijdsgroep. Ook oudere studenten, die verticaal doorstromen naar een hogere opleiding, worden op deze manier meegenomen in het onderzoek.

- Studierichting. Voor een goede representativiteit moet bekend zijn hoe studenten verdeeld zijn op een instelling voor MBO, HBO en WO, waarbij naast leerjaar een goede spreiding met betrekking tot minstens faculteiten of domeinen in het oog moet worden gehouden.
- Sekse. Als bovenstaande factoren adequaat in het design van het onderzoek worden meegenomen, is een goede verdeling van jongens en meisjes vanzelfsprekender omdat deze in grote mate afhankelijk zal zijn van studierichtingen of domeinen.
- Wijze van werving van de studenten. Jongeren dienen te worden geworven op de universiteit zelf en niet alleen via internet of e-mails. De introductie van het onderzoek moet zó zijn dat zowel niet-gebruikers als veel-gebruikers zich aangesproken voelen om deel te nemen aan het onderzoek. Hierbij moet aandacht worden besteed aan het feit dat er in sommige curricula weinig contactmomenten zijn. Mogelijk moeten deze jongeren via persoonlijke e-mails worden uitgenodigd voor het onderzoek.

Ten slotte is het belangrijk om eenheid te brengen in de onderwerpen die worden onderzocht in het kader van middelengebruik onder studenten in Nederland. Het is opvallend dat er in het huidige onderzoek relatief weinig aandacht is voor rookgewoonten van studenten en meer voor alcohol en (hard)druggebruik. Elk genotmiddel brengt echter zijn eigen risico's mee hetzij voor de directe gezondheid, hetzij voor het functioneren op school of elders, en het is van belang om over alle middelen een gedegen beeld te hebben van jongeren in de late adolescentie. Er moet bij de vraagstelling en keuze van onderwerpen rekening worden gehouden met het feit dat deze jongeren in de mate van gebruik van de meeste middelen meer lijken op volwassenen en minder op scholieren.

Met een goed onderbouwde keuze van onderzoeksdesign en vraagstelling moet het mogelijk zijn om robuustere en meer betrouwbare cijfers te genereren over het genotmiddelengebruik van studenten in Nederland.

Literatuur

Bernaards, C., Keulen van H., Rijpstra, A. & Paulussen, T. (2011). *Beschrijving van de ontwikkeling van een automatische Test je Leefstijl rapportage per school*. Leiden: TNO.

CBS: Gezondheidsmonitor, 2013. www.cbs.nl.

De Graaf R., ten Have M. & van Dorsselaer S. (2010) *De psychische gezondheid van de Nederlandse bevolking. NEMESIS-2: Opzet en eerste resultaten*. Utrecht: Trimbos-instituut.

De Hoogh, R. & De Jong, T. (2014), *1 op 3 EUR studenten gebruikt harddrugs*. Credo Magazine, April 2014.

De Looze, M., van Dorsselaer, S., de Roos S., Verdurmen J., Stevens G., Gommans R. ter Bogt T., van Bon-Martens M. & Vollebergh W. (2014). *HBSC 2013. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht, Universiteit Utrecht.

Doornwaard, S. & Ter Bogt, T. (2011) *Peerculture, middelengebruik en voortijdig schoolverlaten*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

FoliaMagazine, nr 11 20/11/2013.

Goossens, F.X., Frijns, T., van Hasselt, N.E. & van Laar, M.W. (2013) *Het grote uitgaansonderzoek 2013. Uitgaanspatronen, middelengebruik en risicogedrag onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen*. Trimbos-instituut, Utrecht.

Jeugdgezondheidsmonitor, 2011, Wellant MBO, Gorinchem. Factsheet van GGD Zuid-Holland-Zuid.

Kolman K. & Willemsen, M. (2014) *Studententrip*. Algemeen Nijmeegs Studentenblad, juni.

Leefstijl en gezondheid van studenten op Nova College (2013). Testjeleefstijl.nu.

Maalsté, N. (2000). *Ad fundum! Een blik in de gevarieerde drinkcultuur van het Nederlandse studentenleven*. Utrecht: Centrum voor Verslavingsonderzoek, Universiteit Utrecht.

Mieloo C., van de Looij-Jansen, P. (2010) *Onderzoek naar gezondheid en leefstijl van ROC deelnemers, Jeugdmonitor Rijnmond*. GGD Rotterdam Rijnmond.

Rijpstra, A. & Bernaards, C. (2011). *De leefstijl van MBO studenten in Nederland 2009/2010*. Leiden: TNO.

Smit-Dopmeijer, J., Schoorel, B. & Schwartz, D., (2013). *Project #FIVE Studenten onderzoek 2012. Feiten en cijfers over uitval, vertraging, gezondheid en veiligheid*. Hogeschool Windesheim, Zwolle.

Stolte, I.G., Schilthuis, W, van der Wal M.F. (2005) *Genotmiddelengebruik onder 1^e jaars MBO leerlingen in Amsterdam*. GGD Amsterdam.

Van den Broek, P. (2008) *Grote Vox Drugsenquête*. Vox Magazine, 2008.

Van Laar, M.W., Cruts, A.A.N., van Ooyen-Houben, M.M.J., Meijer, R.F., Croes, E.A., Ketelaars, A.P.M., Verdurmen, J.E.E., Brunt, T. (2013) *Nationale Drug Monitor 2012, Jaarbericht*. Trimbos-instituut, WODC, Utrecht.

Van Rooij, A., Schoenmakers, T.M., Van de Mheen, D. (2011) *Nationaal Prevalentie Onderzoek Middelengebruik 2009: De kerncijfers*. IVO, Rotterdam.

Verdurmen, J., Monshouwer, K., Van Dorsselaer, S., Lokman, S., Vermeulen-Smit, E. & Vollebergh, W. (2012) *Jeugd en Riskant Gedrag 2011*. Kerngegevens uit het Peilstationsonderzoek scholieren. Utrecht, Trimbos-instituut.

Dit rapport bevat een inventarisatie van Nederlands onderzoek naar alcohol-, tabaks- en drugsgebruik onder studenten in het MBO, HBO en WO. Het doel hiervan is om een overzicht te geven van de prevalentie van het middelengebruik onder studenten enerzijds, maar anderzijds ook te onderzoeken waarom de individuele onderzoeken grote verschillen laten zien in de prevalentieschattingen.

In totaal worden zeventien onderzoeken beschreven die onderverdeeld worden in vijf groepen: (1) landelijke bevolkingsonderzoeken waaruit gegevens van studenten van 16 tot en met 24 jaar werden geselecteerd, (2) onderzoeken uitgevoerd door GGD'en, (3) gegevens over MBO-studenten uit het project Test je Leefstijl, (4) onderzoek dat specifiek gericht was op HBO's en universiteiten in een bepaalde stad en (5) de selectie van studenten die deelnamen aan het Grote Uitgaansonderzoek. De onderzoeken verschillen in grote mate in doelgroep, benadering en methodologie. Dit alles geeft een erg versnipperd beeld van de prevalenties van het genotmiddelengebruik van studenten waardoor deze erg uiteen lopen en moeilijk in te schatten zijn.

Op basis van de hiermee verkregen inzichten worden adviezen gegeven over hoe het prevalentieonderzoek naar middelengebruik onder studenten in de toekomst verbeterd kan worden.